

BOOKA.

Knjiga **137**

MARIKE LUKAS REJNEFELD
TESKOBA VEČERI

Naslov originala

Marieke Lucas Rijneveld

De avond is ongemak

© Marieke Lucas Rijneveld, 2018.

All rights reserved.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

PREVOD SA HOLANDSKOG

Mila Vojinović

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Borka Slepčević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Javorka Đurić

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2020.

Tiraž 1500

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Objavlivanje ove knjige omogućeno je uz
finansijsku podršku Holandske fondacije za
književnost. Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

TESKOBA VEČERI
MARIKE LUKAS REJNEFELD

„Nemir mašti daje krila.“

Moris Gilijams

I DEO

Zapisano je: „Evo sve novo tvorim!“
Ali pogodbe su štrik na kom se prostire tuga,
Oštri udari vetra slamaju veru
Onoga ko traži beg od ovog okrutnog početka.
Ledena kiša od cvata pravi staklenu kašu,
Dok pseto svom silinom otresa vodu s krzna.

Zbirka pesama, Jan Volkers (2008)

1

Bilo mi je deset godina kad sam prestala da skidam jaknu. Tog jutra nas je majka, zbog mraza, jedno po jedno mazala vazelinom iz žute konzerve marke *bogena*, inače namenjenim samo ispucalim, žuljevitim i kao kupus kvrgavim vime-nima krava muzara. Poklopac konzerve bio je tako mastan da je mogao da se odvrne jedino pomoću krpe; mast je mirisala na kuvano kravlje vime, koje je ponekad, isečeno na debele kriške i posuto solju i biberom, stajalo u bujonu u šerpi na šporetu, a ja sam ga se užasavala, baš kao i smrdljive masti na koži. Majka nam je, ipak, svojim debelim prstima pritiskala lica kao da su sir, koji opipava i lupka ne bi li videla da li kora zri. Bledi obrazi su nam se presijavali na svetlosti kuhinjske sijalice prekrivene muvljim izmetom. Godinama je već trebalo staviti abažur, neki lep, cvetni, ali kad god bismo videli neki u selu, majka je htela još malo da pogleda. I tako već tri godine. Tog jutra, dva dana pre Božića, i dalje sam osećala njene masne palčeve u svojim očnim dupljama, za trenutak sam se bila uplašila da bi mogla da stisne prejako, da bi očne jabučice mogle da mi se otkotrljaju na unutra kao klikeri. Onda bi rekla: „Eto, to se desi kad ti pogled stalno tako luta, umesto da gledaš mirno, kao što to

rade dobri vernici koji gledaju navije u Boga, kao da bi nebo svakog časa moglo da se otvori.“ Ali ovde se nebo otvaralo samo zbog mećave, ništa što bi zavređivalo tupave poglede.

Nasred trpezarijskog stola nalazila se pletena trščana korpica za hleb i u njoj salveta s božićnim anđelima, koji drže trube i imele štiteći tako svoje pišice; čak i kada bih salvetu stavila naspram sijalice, ne bih mogla da vidim kako izgledaju, ali sam tipovala na urolane kriške salame. Majka je na papirne salvete uredno bila poslagala hleb: beli, integralni s makom i štolen, božićni hleb sa suvim groždem. Preko hrskave korice božićnog hleba precizno je, kroz cediljku, posula šećer u prahu, kao prvi lagani sneg, koji je jutros prekrio leđa krava na livadi, pre nego što smo ih poterali unutra. Štipaljka od kese za hleb bila je zakačena na kutiju za keks, inače bismo je izgubili, a majka kaže da je čvor na kesi žalostan prizor.

„Prvo slano, pa onda slatko“, rekla je, kao i obično. To je bilo pravilo, tako ćemo postati veliki i jaki, veliki kao div Goliijat i jaki kao Samson iz Biblije. Osim toga, morali smo obavezno da ispijemo i veliku čašu mlakog, svežeg mleka koje je uglavnom već nekoliko sati stajalo napolju i na kom je ponekad još bio sloj žućkastog kajmaka koji se lepi za nepca ako piješ previše sporo. Najbolje je bilo izgutati čašu mleka zatvorenih očiju, za šta je majka govorila da je bez poštovanja, dok u Bibliji nije pisalo ništa o brzom ili sporom ispijanju mleka, o tome treba li ili ne treba kušati kravlje telo. Uze-la sam krišku belog hleba iz korpe i stavila je na svoj tanjir okrenuvši zaobljenu stranu ka sebi, tako da je, kad se dopola namaže čokoladnim kremom, sasvim ličila na dečju guzu, što je meni i mojoj braći uvek bilo smešno, a oni bi svaki put rekli: „Opet se sladiš govnama s dupeta.“ Samo, morala sam još prvo slano, pre nego što sam smela krem.

„Ako zlatne ribice predugo ostaviš u mračnoj sobi, pobeće“, prošaputala sam Matisu i na svoje parče hleba naslaga šest kriški barene kobasice, tako da su tačno dopirale do ivice. *Imaš šest krava od kojih su dve pojedene. Koliko ih ostane?* Šta god da sam jela, u glavi mi je odzvanjao učiteljev glas. Nisam znala zašto se ti glupi računski zadaci stalno kombinuju s hranom – jabukama, tortama, parčićima pice i kolačima, ali učitelj je u svakom slučaju prestao da se nada da ću ikada naučiti da računam, da će moja sveska ikada biti snežnobela, bez ijedne crvene linije. Tako mi je trebalo godinu dana da naučim da gledam na sat – otac je satima sedeo sa mnom za kuhinjskim stolom sa školskim satom za vežbanje, koji bi ponekad iz očaja bacio na pod, usled čega je mehanizam ispadao, a glupo sokoćalo neprestano zvonilo – i kasnije su mi se od kazaljki priviđale kišne gliste, koje smo iz zemlje iza štale vadili vilama i koristili za pecanje. I one su se, ako ih podigneš s dva prsta, uvijale na sve strane, i tek kad ih malo ćušneš, smire se nakratko i leže ti u šaci kao one slatke crvene duguljaste bombone od jagode iz prodavnice slatkiša kod Van Lajka.

„U društvu se ne šapuće“, rekla je moja sestra Hana, koja je sedela za stolom pored Obea, prekoputa mene. Kad joj nešto nije bilo po volji, mrdala je usnama udesno.

„Neke reči su još suviše velike za tvoje male uši, ne mogu još da prođu kroz njih“, rekla sam punih usta.

Obe je smoreno mešao prstom po svojoj čaši mleka, izvuкао jednu opnu i brzo je razmazao po stolnjaku. Nastavila je da se lepi kao kakva beličasta slina. Prizor je bio gadan, a ja sam znala da je postojala mogućnost da druga strana stolnjaka sa sasušanim kajmakom sutra završi kod mene i da bih onda morala da odbijem da sednem za sto. Svi smo znali da su salvete tu kao ukras i da će ih majka nakon doručka

ponovo ispraviti i vratiti u fioku, nisu bile namenjene našim prljavim prstima i ustima. Negde mi je bilo i žao anđelčića, da ih tako zgužvam u šaci kao komarca, mogla bi da im se polome krila, ili bi se njihova bela anđeoska kosa umazala džemom od jagoda.

„Moram odmah napolje, pobeleo sam“, prošaputao je Matis i nasmejao se. Krajnje koncentrisano je gurao nož u belu polovinu čokoladnog krema iz *duo penoti* kantice, kako ne bi slučajno zahvatio i braon krem. *Duo penoti* smo dobijali samo na raspustu. Danima smo mu se već radovali, i sada kad je počeo božićni raspust, najzad smo i dočekali – najlepší trenutak bio je kad majka s njega skida papirnu foliju, uklanja ostatke lepka s ivica i pokazuje nam belu i tamnu fleku, kao jedinstvenu šaru tek rođenog teleta. Onaj ko je te nedelje imao najbolje ocene mogao je prvi da zahvati. Ja sam uvek bila poslednja.

Vrpoljila sam se na stolici, prsti mi još nisu sezali do zemlje. Najviše bih volela da niko nikuda ne ide, poređala bih ih sve po kući kao kriške barene kobasice. Nije učitelj četvrtog razreda džaba juče, za kraj teme o Južnom polu, rekao da neki pingvini odu na pecanje i nikad se više ne vrate. Mi, doduše, ne živimo na Južnom polu, ali i ovde je hladno. Toliko hladno da je jezero bilo zaleđeno, a kofe za vodu kod krava pune leda.

Pored svakog tanjira nalazile su se po dve svetloplave kesice za zamrzivač. Podigla sam jednu uvis i upitno gledala u majku.

„Da navučete preko čarapa“, rekla je s osmehom od kog su joj se pravile rupice u obrazima, „tako toplota ostaje unutra, a i stopala ti se ne pokvase.“ U međuvremenu je spremila doručak za oca, koji je pomagao kravi da se oteli; nakon svake kriške provlačila je nož između palca i kažiprsta kako bi

svukla puter, koji je potom strugala tupom stranom noža. Otac je sada sigurno, vlažnih leđa i u oblaku pare i dima od cigarete, sedeo na hoklici za mužu pored krave, kako bi pomuzao prvo mleko. Primetila sam da pored njegovog tanjira nije bilo kesica za zamrzivač, izgleda da su njegova stopala bila prevelika, posebno levo, koje je bilo deformisano posle nesreće s kombajnom, kada je imao nekih dvadeset godina. Na stolu se, pored majke, nalazilo srebrno svrdlo za sir, kojim je ocenjivala ukus sireva koje je pravila ujutru. Pre nego što bi neki zasekla, prvo bi u sredinu, preko folije, zabolala svrdlo, okrenula dva kruga i zatim ga lagano izvadila. S istom pažnjom i pobožnošću s kojom je u crkvi tokom pričesti jela hleb jela je i parče sira s kuminom, sporo i zureći. Obe se jednom našalio kako je i Isusovo telo od sira, i da zato smemo da pojedemo samo dva parčeta hleba sa sirom u toku dana, inače bi On brzo ponestao.

Nakon što je majka izgovorila jutarnju molitvu i zahvalila Bogu „za hleb nasušni i izobilje; dok se mnogi hrane hlebom umornim, Ti si nas nahranio blagošću i dobrotom“, Matis je izvukao stolicu, okačio crne klizaljke¹ oko vrata i strpao u džep božićne čestitke, koje mu je majka dala da ubaci u sandučiće nekih poznanika. Matis je i ranije išao na jezero, učestvovao je s nekoliko svojih drugara u trci na polderu.² U pitanju je bila ruta od trideset kilometara, a pobednik je dobijao sendvič s kuvanim kravljim vimenom i senfom i zlatnu medalju na kojoj je stajala godina 2000. Najradije bih mu kesicu za zamrzivač navukla i preko glave, kako bi mu dugo bilo toplo, sa zip zatvaračem čvrsto stegnutim oko vrata. Malo mi je razbarušio kosu, brzo sam je ispravila i otrešla

1 Hol.: *noren* – klizaljke za brzo klizanje, s dugačkim nožem. (Prim. prev.)

2 Močvarno zemljište, nastalo ispumpavanjem vode i gradnjom sistema kanala i nasipa. (Prim. prev.)

mrvice s pidžame. Matis je razdeljak uvek nosio na sredini, s gelom na prednjim loknama. Izgledale su kao dve spirale od putera, koje je majka uvek stavljala preko božićnih jela, govorila je da puter iz kutijice nije za praznike, tako se jelo običnim danima. A dan Isusovog rođenja nikako nije bio običan. Iako se svake godine iznova rađao i umirao za naše grehe, što mi je bilo čudno i o čemu sam često razmišljala: zar taj jadni čovek nije već odavno mrtav, mora da su zaboravili. Bolje da ništa ne govorim, inače neće biti čokoladnih venčića i niko više neće pričati božićnu priču s tri kralja i zvezdom na istoku.

Matis je otišao u hodnik da prekontroliše svoje lokne pred ogledalom. Mada bi mu se od mraza svakako stvrdnule i zalapile za čelo.

„Je l' smem s tobom?“, upitala sam. Otac mi je spustio drvene klizaljke³ s tavana i svezao mi braon kožne trake oko cipela. Već nekoliko dana sam išla po kući u klizaljčkama, s rukama na leđima i navlakama preko noževa, kako ne bih napravila previše brazdi u tepihu, jer bi majka onda ravnim nastavkom za usisivač morala iz poda da izvlači moju čežnju za trkom. Listovi su mi se stvrdnuli. Sada sam već dovoljno vežbala da mogu na led bez stolice na rasklapanje.

„Ne, ne može“, rekao je. A zatim tiše, tako da sam samo ja mogla da ga čujem: „Zato što idemo preko.“

„Hoću i ja preko“, prošaputala sam.

„Kad porasteš, povešću te sa sobom.“ Navukao je vunenu kapu i nasmešio se, videla sam mu protezu s plavim gumicama koje idu cikcak.

„Vraćam se pre sumraka“, doviknuo je majci. Na vratima se još jednom okrenuo i mahnuo mi, scena koju ću kasnije

3 Hol.: Friese doorlopers – drvene klizaljke koje se vezuju za obuću. (Prim. prev.)

stalno proživljavati u glavi, sve dok njegova ruka ne prestane da se diže i dok ne počnem da se dvoumim da li smo se uopšte i pozdravili.

Imali smo samo prvi, drugi i treći kanal. Otac kaže da tu nema golotinje, reč „golotinja“ izgovarao je kao da je upravo progutao mušicu, pljuckajući. Mene je ta reč podsećala pre svega na bućkanje krompira koji je majka svako veče ljuštila i ubacivala u šerpu s vodom. Mogla sam da zamislim kako ti, ako predugo misliš na gole ljude, baš kao i krompiru, naposljetku izrastu klice koje onda vrhom noža moraju biti uklonjene iz mekanog mesa. Te zelene rogove smo davali pilićima, koji su ih obožavali. Ležala sam na stomaku ispred ormarića od hrastovine u kom je bio sakriven televizor. Jedna od kopči klizaljke otkotrljala mi se ispod kada sam ih ljutito išutirala u ćošak dnevne sobe. Bila sam isuviše mala da idem preko, a isuviše velika da klizam po kanalu s tečnim stajnjakom iza štalâ. To, inače, nije ni moglo da se nazove klizanjem, pre se radilo o nekoj vrsti proklizavanja, kao kad guske slete na led u potrazi za nečim jestivim. Pri svakoj napsrlini oslobađao se smrad stajnjaka, a noževi klizaljki postajali su smeđi. Mora da smo izgledali retardirano dok smo stajali tamo na kanalu, kao par glupih gusaka, ušuškanih tela, gegajući se s jedne obale na drugu, umesto da klizamo poldersku trku na velikom jezeru, gde se skupilo celo selo.

„Ne možemo da idemo da gledamo Matisa“, bio je rekao otac, „jedno tele ima dijareju.“

„Ali obećali ste“, viknula sam. Čak sam i stopala već upakovala u kesice za zamrzivač.

„Ovo je izuzetak“, rekao je otac, navukavši crnu beretku sve do obrva. Par puta sam klimnula glavom. Izuzecima nismo dorasli, ionako niko nije mogao protiv krava, one su uvek bile na prvom mestu, čak i kada nisu tražile pažnju, kada su sa svojim debelim, tromim telima ležale natovljene u boksovima, i tada im je uspevalo da budu izuzetak. Prekrstila sam ruke dureći se. Sve to vežbanje na drvenim klizaljicama bilo je uzalud, listovi su mi bili još tvrdi od porcelanskog Isusa koji je stajao u hodniku i bio visok koliko i otac. Istog trenutka sam kesice za zamrzivač bacila u kantu za smeće, naguravši ih duboko u soc od kafe i korice hleba, da majka ne bi mogla ponovo da ih koristi, kao što to radi sa salvetama.

Ispod ormarića je bilo prašnjavo. Našla sam šnalu za kosu, isušenu grožđicu i lego kockicu. Mama je zatvarala vrata od ormarića kada su nam u posetu dolazili članovi porodice ili parohijske starešine; oni nisu smeli da vide da uveče skrećemo s Božjeg puta – majka je ponedeljkom redovno gledala kviz, i tada smo svi morali biti tihi, kako bi ona mogla da pogađa reči iza daske za peglanje. Čuli bismo kako pri svakom tačnom odgovoru pegla šišti i diže paru. To su uglavnom bile reči koje se nisu javljale u Bibliji, ali koje je majka izgleda ipak znala i koje je nazivala rumenim rečima, jer se od nekih zacrveniš. Od Obea sam jednom, dok je ekran bio isključen, čula da je televizor Božje oko i da je majka zatvarala vratanica kad nije želela da nas On vidi. To sasvim sigurno znači da nas se stidela, zato što smo ponekad, i kada nije bio uključen kviz, uzvikivali rumene reči. Majka je, zaglavljajući nam

komad zelenog sapuna među zube, pokušavala da nam ih opere iz usta, kao što je skidala masne i blatnjave fleke s naše pristojne školske odeće.

Rukom sam opipavala pod u potrazi za kopčom. S mesta na kom sam ležala gledala sam u kuhinju i odjednom sam ispred frižidera ugledala očeve zelene stajske čizme, prekrivene slamom i balegom. Sigurno je došao da iz kutije s povrćem uzme još jednu vezicu zeleni, odsecao ju je sa šargarepe nožem za kopita, koji je uvek nosio u džepu svog kombinezona. Danima je već išao tamo-amo između frižidera i zečje šupe. Nosio je sa sobom čak i kolače preostale od Haninog sedmog rođendana, koje sam ja ushićeno gledala svaki put kada bih otvorila frižider. Nisam mogla da odolim da krišom ne zabodem nokat u jedan ćošak roze glazure i stavim ga u usta, pravila sam sve veću brazdu u frižideru, dok mi je na prstu ostajao krem, kao neka žuta kapica. Otac nije primetio. „Taj kad jednom odluči, ne predomišlja se“, tako je jednom rekla ozbiljna baka, i zbog toga sam mislila da je mog zeca, kog sam dobila od komšinice Lin, tovio za božićnu večeru, koja je za dva dana trebalo da se održi u sobi za posebne prilike. Inače se nije bavio zečevima, njemu je „sitna stoka“ bila dobra samo za tanjir i voleo je samo one životinje koje mu svojim prisustvom zauzmu celo vidno polje; moj zec mu nije ispunjavao ni polovinu. Tako je jednom rekao da su vratni pršljenovi deo tela koji se najlakše slomi – čula sam ih u glavi kako krckaju kao kad majka nad šerpom kroz šake propusti suve rezance – a u potkrovlju odskoro o jednoj gredi visi kanap s omčom. „Za ljuljašku“, rekao je otac, ali ljuljaške još nema. Nije mi bilo jasno zašto kanap visi u potkrovlju, a ne jednostavno u šupi, među šrafčigerima i njegovom zbirkom matica i šrafova. Možda je, pomislila sam, otac želeo da ga posmatramo, možda nas je to čekalo ako zgrešimo. Na

trenutak sam zamislila kako moj zec mlitavo, polomljenog vrata, visi na kanapu iza Matisovog kreveta, kako bi otac lakše mogao da ga odere. To bi sigurno izgledalo isto kao kad majka ujutru ljuštalicom za krompir svlači kožicu s barene kobasice. Samo što bi Loknicu na plamičak plinskog šporeta stavili u velikom loncu s pavlakom za kuvanje, tako da bi cela kuća mirisala na pečenog zeca, a porodica Milder bi još izdaleka mogla da namiriše da je božićna večera za koju se čuvaju spremna za serviranje. Primetila sam da su mi sada dopuštali da Loknici dajem punu lopatu hrane, pored sve one zeleni koju je već dobijao, dok sam inače morala da budem štedljiva. Uprkos tome što je bio mužjak, dala sam mu ime po loknastoj voditeljki *Sinterklasovog dnevnika*⁴ jer mi je bila veoma lepa. Najradije bih nju stavila na vrh liste želja, ali odlučila sam da malo sačekam s tim, osim toga, nisam je još videla u katalogu prodavnice igračaka.

Bila sam sigurna da je oko tog zeca u igri bilo mnogo više od čiste velikodušnosti. Zato sam predlagala druge životinje, kada sam pre doručka s ocem išla da poteram krave s polja, kako bismo ih u štali pripremili za zimu. U ruci sam imala štap kojim sam ih terala. Najbolje je bilo lupiti ih s boka, onda nisu zastajkivale.

„Deca iz mog razreda jedu patku, fazana ili ćurku, koje onda kroz dupe napune krompirom, belim i crnim lukom, prazilukom i cveklom dok se skroz ne naduju.“

Gledala sam u oca sa strane. Klimnuo je glavom. U selu je bilo različitih načina da se klimne glavom. Samo po tome si mogao da se razlikuješ. U međuvremenu sam ih sve naučila.

4 Hol.: *Sinterklaas* – Sveti Nikola, preteča Deda Mraza; u Holandiji se slavi kao dečji praznik, između ostalog uz poklone koje njegovi pomoćnici, Pitovi, dostavljaju deci kroz dimnjake i televizijske programe kao što je *Sinterklaasjournaal* (*Sinterklasov dnevnik*). (Prim. prev.)

Ovo je bilo klimanje koje je otac koristio i s trgovcima stokom, kada bi dobio suviše nisku ponudu, koju je ipak morao da prihvati jer je jedna životinja imala neku manu i drugačije nije mogao da je se reši.

„Ovde vrvi od fazana, pogotovo u vrbiku“, rekoš i pogledah obrastao predeo s leve strane imanja. Viđala sam ih nekad kako sede na drvetu ili na zemlji. Kada bi me spazili, istog časa bi se bacili na zemlju kao kamen i ležali bi nepomično sve dok se ne udaljim, tek onda bi ponovo podigli glavu.

Otac je opet klimnuo glavom, udario štapom po zemlji i povikao ka kravama „ooooo, hajde“, kako bi ih poterao. Posle ovog razgovora išla sam da pogledam u zamrzivač: među paketima mešanog mlevenog mesa i povrća za supu nije bilo ni patke, ni fazana, ni ćurke.

Očeve čizme su opet nestale iz vida. Preostalo je samo nekoliko strukova slame na kuhinjskom podu. Ubacila sam kopču u džep i u čarapama se popela uz stepenice do svoje sobe, čučnula uz ivicu kreveta i mislila o očevoj ruci na mojoj glavi kada smo uterali krave i vratili se na livadu da proverimo zamke za krtice. Kada nije bilo ulova, otac bi kruto držao ruke u džepovima, nije bilo ničega što zavređuje nagradu, za razliku od dana kada se upecaju, pa zarđalim šrafčigerom iz stega iščačkavamo dvaput presavijena krvava telašca, što sam ja radila pognuto, kako otac ne bi video da mi se niz obraze slivaju suze na prizor jednog malog bića koje je, ništa ne sluteći, upalo u zamku. Zamišljala sam kako bi otac tom rukom zavrnuo vrat mom zecu, kao što na flaši azotnog đubriva odvrće čep s osiguračem za decu: postojao je samo jedan pravi način da se to učini. I kako bi majka onda moju beživotnu Loknicu stavila na srebrni poslužavnik na kome je inače nedeljom posle crkve spremala rusku salatu. Izložila bi ga na krevetu od matovilca i ukrasila kiselim

krastavčićima, komadićima paradajza i rendanom šargarepom, s malo majčine dušice. Gledala sam u sopstvene šake, u krivudave linije. Još su bile suviše male da bi se koristile za bilo šta drugo osim za držanje. Još su mogle da stanu u očeve i majčine šake, ali njihove nisu mogle da stanu u moje, u tome je bila razlika između mene i njih: oni su mogli da ih obaviju zecu oko vrata, ili oko sira koji se tek okrenuo u salamuri. Njihove ruke su bile pružene, ali ako više nije bilo nijednog čoveka ili životinje da ih s ljubavlju uhvati, onda je bilo bolje spustiti ih i fokusirati se na druge stvari.

Pritiskala sam čelo sve jače uz ivicu kreveta, osetila sam kako mi se hladno drvo utiskuje u kožu i sklopila oči. Ponekad mi je bilo suludo što mora biti mrak da bismo se molili, mada je princip možda bio isti kao kod mog pokrivača koji svetli u mraku: zvezdice i planete svetlele su samo kada je bilo dovoljno mračno, i tako pružale zaštitu od noći, mora da i kod Boga tako ide. Položila sam isprepletane prste na kolena. Ljutito sam mislila na Matisa, koji sada verovatno pije toplo čokoladno mleko pored jednog od štandova na ledu, na to kako će on da otkliza svoju trku crvenih obraza, na otoplavanje najavljeno za sutra: loknasta gospođa je upozorila na klizave krovove i maglu, usled čega postoji opasnost od nestajanja Sinterklasovih pomoćnika, a možda i Matisa, mada bi on sam bio kriv. Spazila sam svoje klizaljke, koje su ponovo stavljene u mast i u kutiji bile spremne za povratak na tavan. Razmišljala sam o tome kako sam još uvek premala za toliko toga, ali da ti niko ne kaže kada se postaje dovoljno veliki, koliko je to centimetara na štoku od vrata, i zamolila sam Boga, ako ikako može, da ne uzme mog zeca, već mog brata Matisa: „Amin.“

„Ne može biti mrtav“, rekla je majka veterinaru. Ustala je s ivice kade i izvukla ruku iz plave rukavice za kupanje, samo što je htela Hani da opere zadnjicu, inače bi mogla da zakači crve, a oni ti naprave rupice, kao u listovima kupusa. Ja sam bila dovoljno velika da sama brinem o tome da ne dobijem crve, obgrlila sam kolena rukama kako bih delovala manje golo, sada kad je veterinar iznenada, bez kucanja, upao u kupatilo. Zadihano je rekao: „Malo pred obalu, duž rovova, led je bio previše slab. Bio je daleko ispred svih, niko ga više nije video.“ Odmah sam znala da se ne radi o mom zecu Lonkinci, koji je u tom trenutku još sedeo u svom kavezu, kao i obično, preživajući zelen. A veterinar je zvučao ozbiljno. Često je navraćao da priča o kravama. Ovde je retko ko dolazio zbog nečeg drugog, ali ovoga puta nešto nije bilo u redu, teliće još nije ni pomenuo, čak ni kao onda kad pod tim zapravo misli na nas – decu – niti je pitao kako su krave. Kada je oborio pogled, protegla sam se kako bih pogledala kroz prozor iznad kade. Već je počeo da se spušta mrak, a grupa đakona u crnom približavala se sve više i više, verovatno dok nas ne obgrle rukama; svakog dana su lično dolazili u večernju posetu. Govorila sam sebi da je Matis zaboravio na vreme, to

mu se često dešavalo i zato je od oca dobio sat sa svetlećim kazaljka, koji je sad sasvim sigurno stavio naopačke, ili je možda još raznosio božićne čestitke. Potopila sam se nazad u vodu i naslonila bradu na vlažne ruke, vireći kroz trepavice ka majci. Nedavno smo preko proreza za poštu na vratima, kroz koji sam ponekad virila napolje, stavili poklopac, kako ne bi stalno duvala promaja, i sada sam, zbog toga što sam gledala kroz trepavice, zamišljala da majka i veterinar ne primećuju da ih slušam, da mogu da razvučem majčine oči i usta, jer pogrešno stoje, i da mogu palčevima ponovo da utisnem rupice u njenim obrazima. Majka nije bila neko ko klima glavom, imala je ona štošta da kaže pre toga, ali sada je samo klimala i prvi put sam pomislila: majko, molim te, kaži nešto, čak i ako se tiče pospremanja, telića koji opet imaju proliv, vremenske prognoze za naredne dane, toga kako se vrata spavaće sobe zaglavljaju, našeg nezahvalnog ponašanja, sasušene paste za zube u uglovima naših usana. Čitala je i gledala u rukavicu za kupanje u svojoj ruci. Veterinar je izvukao hoklicu ispod lavaboa i seo. Zaškripala je pod njegovom težinom.

„Farmer Evertsen ga je izvukao iz jezera.“ Malo je zastao, pogledao u Obea i mene, pa nastavio: „Vaš brat je mrtav.“ Skrenula sam pogled s njega na peškire koji su visili na kukama pored lavaboa stvrđnuti od mraza, priželjkujući da veterinar ustane i kaže da je sve ovo bila greška. Da se krave ne razlikuju mnogo od sinova, i one jednog dana odu u beli svet, ali se vrate u štale pre zalaska sunca i večere.

„Otišao je na klizanje“, rekla je majka, „i brzo se vraća.“

Iscedila je rukavicu za kupanje nad kadom, kapljice su stvarale krugove, a majka je rukom zakačila moja savijena kolena. Kako ne bih samo sedela, pustila sam u vodu brodić od lego kockica, na talase koje je pravila moja sestra Hana.

Nije razumela šta je upravo rečeno, pa sam smislila da se i ja pravim kao da sam sedela na ušima i da više ne mogu da ustanem s njih. Voda u kadi se smlačila i pre nego što sam primetila, počela sam da piškim. Gledala sam u tamnožutu mokraču koja se razlivala i mešala s vodom. Hana nije primetila, inače bi odmah vrisnula i skočila, povikavši „odvratnjakušo“. Držala je barbiku nad površinom vode. „Inače će da se udavi“, rekla je. Lutka je imala prugasti kupaći, jednom sam gurnula prst ispod njega kako bih opipala plastične sisice, niko nije video. Bile su tvrđe od masnog tkiva na tatinoj bradi. Gledala sam Hanino golo telo, koje je bilo isto kao i moje. Samo je Obeovo bilo drugačije. Stajao je pored kade, još uvek obučen, upravo je bio pričao o nekoj kompjuterskoj igrici u kojoj je pucao na ljude, koji se rasprše kao paradajz, i trebalo je da uđe u istu vodu posle nas. S donje strane, znala sam to, imao je slavinicu kroz koju je piškio, a ispod resu, kao kod ćurke. Ponekad sam se brinula da mu tu dole visi nešto o čemu niko ne priča. Možda je bio smrtno bolestan. Majka je to zvala pišom, ali možda se zvalo kancer, samo nije htela da nas plaši jer je vesela baka umrla od kancera. Ona je, tik pre nego što je umrla, pripremila liker od jaja, a otac je rekao da se slatka pavlaka u njemu bila ukiselila kad su je našli, da se sve ukiseli kad neko umre, bilo neočekivano ili planirano, a ja nedeljama nakon toga nisam mogla da spavam jer mi se u mraku stalno priviđalo bakino lice u sanduku, a s vremenom i liker od jaja kako izvire iz njenih poluotvorenih usta, očnih duplji i pora, redak kao gnoj od žumanceta.

Majka je mene i Hanu uhvatila za mišice i izvukla nas iz kade, na koži su mi ostali beli tragovi od njenih prstiju. Obično bi nas umotala u peškiri i na kraju pitala da li smo sasvim suve, da ne bismo zarđale ili se, još gore, ubuđale, kao ivice

između pločica u kupatilu, ali sada nas je pustila da stojimo na prostirci i cvokoćemo, s ostacima sapunice pod pazuhom.

„Dobro se osuši“, prošaputala sam svojoj sestri koja je drhtala pored mene dok sam ja uzimala stvrđnuti peškir, „inače ćemo posle morati da ti skidamo kamenac.“ Savila sam se kako bih prekontrolisala prste, jer odatle buđ kreće, tako da niko nije mogao da vidi da su mi se obrazi usijali, kao dve ljute šok-žvake. *Ako staviš jednog zeca i jednog dečaka da se takmiče, koliko će kilometara na sat jednom od njih nedostajati da bi pobedio?*, u glavi sam čula učitelja kako govori dok me štapom za pokazivanje ubada u želudac, terajući me da odgovorim. Nakon prstiju na nogama, hitro sam pregledala vrhove prstiju na rukama – otac se ponekad šalio da bi koža mogla da nam se otkači ako bismo predugo ostali u kadi, i da bi je on onda zakucao na drveni zid u šupi, pored kože oguljene sa zečeva. Kada sam se ponovo uspravila i umotala se u peškir, otac se odjednom stvorio pored veterinara. Drhtao je, bled kao leš, a na ramenima su mu se, preko kombinizona, nakupile snežne pahulje. Neprestano je duvao u dlanove. Prvo sam pomislila na lavinu o kojoj je učitelj govorio, mada njih sigurno nije bilo u ravnici. Bila sam sigurna da nije lavina tek kada je otac počeo da plače, a Obe krenuo da odmahuje glavom levo-desno, kao brisač na autu, kako bi uklonio suze.

Komšinica Lin je, na majčin zahtev, iste večeri raskitila jelku. Obe i ja smo s kauča na kom smo sedeli – ja sam se krila iza veselih glava Berta i Ernija iz Sezamove ulice, koji su se nalazili na mojoj pidžami, mada su moji strahovi bili za glavu veći i virili su iznad njihovih, i držala sam prste obe ruke prekrštene, kao što smo to radili u školskom dvorištu kad kažemo nešto što nismo mislili, kada smo hteli

da poništimo obećanja, sve svoje molitve – teških kapaka posmatrali kako iz sobe iznose jelku ostavljajući za sobom trag šljokica i iglica. Tek tada sam osetila kako me probada u grudima, mnogo više nego zbog vesti koje je doneo veterinar: Matis će se sasvim sigurno vratiti, ali jelka neće. Pre nekoliko dana smo, uz pesmu „Džimi“ Baudevejna de Hrota – znali smo tekst bez greške, i radovali smo se stihovima o čoveku koga boli dupe za sve jer nikad nismo smeli da kažemo „dupe“ – okitili jelku malim, debelim božićnim čovečuljcima, svetlucavim božićnim kuglama, anđelčićima, lančićima od perli i venčićima od čokolade. Sada smo kroz prozor dnevne sobe videli kako Lin, nasred puta, ubacuje jelku u kolica i prekriva je narandžastom ceradom. Virio je još samo srebrni vrh, njega su zaboravili da skinu. Nisam ništa rekla: šta će nam vrh ako više nemamo jelku? Komšinica Lin je malo popravila ceradu, kao da bi to moglo da promeni prizor ili situaciju. Poslednji put me je Matis vozio u istim tim kolicima, morala sam da se držim obema rukama za ivice na kojima se nalazio tanak sloj sasušene balege. Primetila sam tada da su mu se leđa savila od teškog posla, kao da je već radio na tome da ode pod zemlju. Sad sam smislila da je trebalo da bude obrnuto. Trebalo je taj dan ja da vozim Matisa po imanju, oponašajući zvuk motora, mada bi on bio previše težak da bih posle mogla da ga izguram na put i kao tele prekrijem narandžastom ceradom, tako da mogu da ga pakuje, a mi možemo da ga zaboravimo. Sledećeg dana bi onda bio ponovo rođen i ne bi bilo ničeg što bi ovo veče činilo drugačijim od svih ostalih večeri.

„Anđelčići su goli“, prošaputala sam Obeu.

Ležali su na komodi ispred nas, pored čokoladnih zvezda koje su se istopile u omotima. Ovog puta anđelčići nisu imali trube niti imele preko svojih piša. Mora da je i otac prevideo

činjenicu da nemaju odeću, inače bi ih sigurno vratio u srebrni papir. Jednom sam polomila krila anđelčiću kako bih videla da li će mu opet izrasti sama od sebe, Bog bi morao da se pobrine za tako nešto. Želela sam znak da On postoji i da je bio tu za nas i preko dana. Činilo mi se da je tako praktičnije, jer je onda On mogao sve da drži pod kontrolom, da pazi na Hanu i liši krave mlečne groznice i mastitisa. Kako se ništa nije dogodilo, a beli prelom je ostao vidljiv, zakopala sam anđela u povrtnjak između par preostalih strukova luka.

„Anđeli su uvek goli“, prošaputa mi Obe. Još se nije okupao, obema rukama je držao peškir koji mu je visio oko vrata, kao da je spreman za tuču. Voda za kupanje s mojom mokraćom unutra dotad je već morala biti ledena.

„Kako se ne prehlade?“

„Hladnokrvni su, baš kao i zmije i račići, njima ne treba odeća.“

Klimnula sam glavom i za svaki slučaj rukom prekrila porcelansku pišu jednog od anđelčića kada je komšinica Lin ponovo ušla unutra, čula sam kako u hodniku veoma dugo briše noge. Od sada će svi gosti brisati noge duže nego što treba. Smrt pre svega traži izmeštanje, odlaganje bola. Traži brigu o malim stvarima, kao što majka proverava da joj pod noktima nije ostalo sirišta kad je pravila sir. Nakratko sam se ponadala da je Lin dovela Matisa sa sobom. Da se sakrio u šuplje drvo na kraju livade, da mu je dosadilo i da je prestao da se krije: napolju je u međuvremenu smrzlo. Rupe koje je napravio vetar sada se sigurno opet stežu, moj brat verovatno ne može da nađe izlaz ispod leda, morao bi sam-samcat da pretraži celo jezero, dok je napolju mrkli mrak, verovatno se čak i reflektor klizačkog društva ugasio. Kada je završila s brisanjem cipela, Lin je počela da razgovara s majkom,

tako tiho da nisam mogla da čujem. Videla sam samo kako joj se pomeraju usne, i kako majčine stoje nepomične, kao dva puža golaća koja se pare. Sklonila sam ruku s anđelčiceve piše, sad kad niko na njega nije obraćao pažnju, i videla majku kako ide ka kuhinji, vraćajući šnal u kosu. Kačila ih je sve više, kao da je time pokušavala da pričvrsti glavu da se ne bi odjednom rasklopila i pokazala šta se unutra zbiva. Vratila se s punjenim čokoladnim venčićima. Kupile smo ih zajedno na pijaci, radovala sam se ukusu hrskavog sadržaja među zubima, krckanju čokoladnih mrvica, ali majka ih je dala Lin, baš kao i tortu od sutlijaša iz frižidera i rolovano meso koje je otac uzeo u mesari, čak i rolnu crveno-belog kanapa za rolovano meso od osamdeset metara. Mogli smo taj kanap da obavijemo oko naših tela kako se ne bismo raspali na komade. Kasnije sam ponekad mislila da je praznina upravo tu počela: da nije bila kriva smrt, već dva dana Božića razdeljena na sve strane u šerpama i praznim kutijama od ruske salate.